

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ORIGINAL PAPER

Συνέπειες της συναισθηματικής επιβάρυνσης των γονέων κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19

ΣΚΟΠΟΣ Η διερεύνηση των συνεπειών της συναισθηματικής επιβάρυνσης των γονέων κατά την περίοδο της πανδημίας COVID-19. **ΥΛΙΚΟ-ΜΕΘΟΔΟΣ** Το δείγμα της έρευνας περιλάμβανε 278 γονείς παιδιών σχολικής ηλικίας (4–18 ετών). Από τους συμμετέχοντες στην έρευνα οι 62 (22,3%) ήταν άνδρες και οι 216 (77,7%) γυναίκες. Η συλλογή των δεδομένων έλαβε χώρα από 1–15 Σεπτεμβρίου του 2020. Για τη συλλογή των δεδομένων της συγκεκριμένης έρευνας χρησιμοποιήθηκαν τα παρακάτω εργαλεία: Ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων, η κλίμακα φόβου για την COVID-19 (The Fear of Covid-19 Scale, FCV-19S), η κλίμακα εκτίμησης της ψυχολογικής διάθεσης-σύντομη μορφή (Profile of Mood States-Short, POMS-S), η κλίμακα γονεϊκού άγχους (Parenting Stress Index-Short Form, PSI-SF), και το ερωτηματολόγιο δυνατοτήτων και δυσκολιών των παιδιών (SDQ-Hel) (απευθυνόμενο στους γονείς). **ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ** Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η αρνητική συναισθηματική διάθεση, οι δυσκολίες συμπεριφοράς και προσαρμογής των παιδιών, το ανδρικό φύλο και ο αριθμός παιδιών των συμμετεχόντων συνδέονταν στατιστικώς σημαντικά με τη δυσλειτουργική αλληλεπίδραση γονέα-παιδιού. **ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ** Η μελέτη αυτή αναδεικνύει τις προκλήσεις που μπορεί να αντιμετωπίζουν οι οικογένειες, ειδικά τη συγκεκριμένη περίοδο της πανδημίας.

Η περίοδος της καραντίνας λόγω του κορωνοϊού αποδεικνύεται ως μια ιδιαίτερα αγχωτική εμπειρία για τους γονείς, καθώς θα πρέπει να ισορροπήσουν την προσωπική ζωή, την εργασία και την ανατροφή των παιδιών τους ενώ παραμένουν απομονωμένοι και χωρίς κάποια άλλη βοήθεια (π.χ. από το ευρύτερο οικογενειακό πλαίσιο). Η συγκεκριμένη συνθήκη ενδεχομένως ενέχει τον κίνδυνο της υποβάθμισης της ικανότητας των γονέων να στηρίζουν και να φροντίζουν ικανοποιητικά τα παιδιά τους, εντείνοντας έτσι τη συναισθηματική επιβάρυνση των παιδιών κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19.¹ Τα αποτελέσματα ερευνών στην Ελλάδα δείχνουν ότι η πανδημία COVID-19 έχει σημαντικό συναισθηματικό αντίκτυπο, με κύριο σύμπτωμα την ανησυχία για την επιδημία. Επίσης, καταθλιπτική συμπτωματολογία παρατηρήθηκε σε άτομα που βρίσκονταν σε απομόνωση λόγω συμπτωμάτων και σε εκείνους οι οποίοι είχαν υπερβολική έκθεση σε μέσα

μαζικής ενημέρωσης (ΜΜΕ) ή στα κοινωνικά δίκτυα για αναζήτηση πληροφοριών σχετικών με τον κορωνοϊό.² Τα αποτελέσματα ερευνών σε διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια αναφέρουν επίσης ότι οι γονείς παρουσιάζουν μειωμένη συναισθηματική ευαισθητοποίηση απέναντι στα παιδιά τους και τις ανάγκες τους επηρεασμένοι όχι μόνο από την πανδημία αλλά και από τα ευρύτερα προβλήματα τα οποία έχουν δημιουργηθεί (π.χ. δυσμενής εργασιακή και οικονομική κατάσταση), καθώς και μειωμένη ικανότητα διαχείρισης συναισθηματικών πιέσεων που δέχονται τα παιδιά τους.^{1,2} Η εμπειρία της καραντίνας λόγω της COVID-19 είναι μια δυνητικά πιεστική συναισθηματικά συνθήκη για τις οικογένειες και ιδιαίτερα για εκείνες που αντιμετωπίζουν παράλληλα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα.¹ Οι συναισθηματικά επιβαρυνόμενοι γονείς φαίνεται να δυσκολεύονται να συμμετέχουν με θετικό τρόπο στις καθημερινές δραστηριότητες των παιδιών τους, με αποτέλεσμα αυτά

ΑΡΧΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ 2021, 38(5):651–656
ARCHIVES OF HELLENIC MEDICINE 2021, 38(5):651–656

Η. Γρηγορόπουλος,¹
Μ. Τεκελίδου²

¹Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδας, Θεσσαλονίκη

²Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Διοίκηση και Οργάνωση Εκπαιδευτικών Μονάδων», Τμήμα Διοίκησης Οργανισμών, Marketing και Τουρισμού, Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδας, Θεσσαλονίκη

Consequences of the parental emotional burden during the COVID-19 pandemic

Abstract at the end of the article

Λέξεις ευρετηρίου

COVID-19
Γονείς
Παιδιά
Πανδημία
Συναισθηματική επιβάρυνση

Υποβλήθηκε 28.12.2020
Εγκρίθηκε 31.1.2021

να εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα αρνητικών συναισθημάτων.³ Παλαιότερα ερευνητικά δεδομένα αναφέρουν, επίσης, ότι οι μεταβολές στη συνήθη οικογενειακή ρουτίνα επιφέρουν αλλαγές και στην αντίληψη των γονέων για τη σχέση με το(τα) παιδί(ιά) τους ως λιγότερο ευχάριστης και ιδιαίτερα αγχωτικής.⁴

Από την άλλη πλευρά και σύμφωνα με πρόσφατα ερευνητικά δεδομένα, οι γονείς που συζητούν και εξηγούν τη σημερινή κατάσταση της πανδημίας στα παιδιά τους φαίνεται να αποτρέπουν την έντονη συναισθηματική τους επιβάρυνση, ενισχύοντας παράλληλα την ανθεκτικότητά τους σε ιδιαίτερα αντίξοες συνθήκες.⁵ Επί πλέον, αυτή η μορφή της αλληλεπίδρασης βοηθά το παιδί να αντιληφθεί τον γονέα ως ασφαλή βάση συναισθηματικής υποστήριξης στην προσπάθειά του να κατανοήσει και να αντεπεξέλθει σε απροσδόκητες καταστάσεις.^{6,7} Φόβος, απροσεξία, ευερεθιστότητα και έντονη προσκόλληση ήταν τα πλέον έντονα αναφερόμενα συμπτώματα μικρών παιδιών κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 σε έρευνα η οποία διεξήχθη στην Κίνα.⁸ Η συνθήκη αυτή φαίνεται να θέτει τα παιδιά σε μια κατάσταση έντονης και διαρκούς συναισθηματικής πίεσης, με αποτέλεσμα να χρειάζονται ακόμη περισσότερο την υποστήριξη του οικογενειακού τους περιβάλλοντος. Επί πλέον, η έλλειψη προσωπικής επαφής με μέλη της ευρύτερης οικογένειας, αλλά και με φίλους και δασκάλους, η έλλειψη προσωπικού χώρου στο σπίτι και οι ενδεχόμενες οικονομικές επιπτώσεις είναι δυνατόν να εντείνουν περισσότερο αυτή τη συναισθηματική πίεση.^{7,9} Η συναισθηματική προσαρμογή των παιδιών κατά τη διάρκεια ιδιαίτερα αγχωτικών περιόδων εξαρτάται από τη συναισθηματική κατάσταση των γονέων τους και από τον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι τις βιώνουν και αντιδρούν σε αυτές.¹⁰

Λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι οι ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις και η συναισθηματική επιβάρυνση της συνθήκης της πανδημίας δεν έχουν ακόμη ερευνηθεί διεξοδικά¹¹ αλλά και το ότι ο κρίσιμος παράγοντας για την εμφάνιση έντονης συναισθηματικής επιβάρυνσης στα παιδιά είναι η ποιότητα της γονικής μέριμνας και η γονική υποστήριξη που λαμβάνουν,¹² η συγκεκριμένη έρευνα διερεύνησε τους παράγοντες πρόβλεψης της δυσλειτουργικής αλληλεπίδρασης γονέα-παιδιού κατά την περίοδο της επιδημίας COVID-19. Πιο συγκεκριμένα, διερευνήθηκε ο αντίκτυπος προσωπικών, οικογενειακών και συναισθηματικών παραγόντων στην αλληλεπίδραση γονέα-παιδιού. Υποτέθηκε ότι εξ αιτίας της ιδιαίτερα αντίξοης συνθήκης της COVID-19 οι παραπάνω παράγοντες θα μπορούσαν να προβλέψουν την αύξηση της δυσλειτουργικής αλληλεπίδρασης των συμμετεχόντων με τα παιδιά τους.

ΥΛΙΚΟ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΣ

Συμμετέχοντες και διαδικασία

Το δείγμα της έρευνας περιλάμβανε 278 γονείς παιδιών σχολικής ηλικίας (4–18 ετών). Από τους συμμετέχοντες στην έρευνα οι 62 (22,3%) ήταν άνδρες και οι 216 (77,7%) γυναίκες. Η συλλογή των δεδομένων έλαβε χώρα από 1–15 Σεπτεμβρίου του 2020. Το ερωτηματολόγιο τροποποιήθηκε ψηφιακά (google forms) και διανεμήθηκε μέσα από πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, κάτι που ήταν απαραίτητο λόγω των περιορισμών που επέβαλε η πανδημία. Ζητήθηκε η ηλεκτρονική συγκατάθεση των συμμετεχόντων και αφού είχαν δοθεί αναλυτικά, ηλεκτρονικά, οι πληροφορίες για τη συγκεκριμένη έρευνα αλλά και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων των συμμετεχόντων. Επί πλέον, δόθηκαν τα e-mails των ερευνητών για περαιτέρω πληροφορίες ή και για την εκ των υστέρων ανάκληση της συμμετοχής.

Ερευνητικά εργαλεία

Για τη συλλογή των δεδομένων της συγκεκριμένης έρευνας χρησιμοποιήθηκαν τα παρακάτω εργαλεία: Ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων, η κλίμακα φόβου για την COVID-19 (The Fear of Covid-19 Scale, FCV-19S), η κλίμακα εκτίμησης της ψυχολογικής διάθεσης-σύντομη μορφή (Profile of Mood States-Short, POMS-S), η κλίμακα γονεϊκού άγχους (Parenting Stress Index-Short Form, PSI-SF), και το ερωτηματολόγιο δυνατοτήτων και δυσκολιών των παιδιών (SDQ-Hel) (απευθυνόμενο στους γονείς).

Πιο συγκεκριμένα, το ερωτηματολόγιο των δημογραφικών δεδομένων περιλάμβανε την ηλικία, το φύλο, το μορφωτικό επίπεδο και τον αριθμό παιδιών των συμμετεχόντων.

Η κλίμακα FCV-19S αποτελείται από επτά θέσεις, των οποίων η βαθμολόγηση γίνεται σε κλίμακα Likert πέντε στοιχείων (1=Διαφωνώ πολύ έως 5=Συμφωνώ πολύ). Η ελάχιστη δυνατή βαθμολογία για κάθε ερώτηση είναι 1 και η μέγιστη το 5. Η συνολική βαθμολογία υπολογίζεται, προσθέτοντας κάθε βαθμολογία στοιχείου (εύρος βαθμολογίας 7–35). Η υψηλή βαθμολογία δηλώνει αυξημένο φόβο λόγω της COVID-19.¹³

Η κλίμακα εκτίμησης της ψυχολογικής διάθεσης-σύντομη μορφή (Profile of Mood States-Short, POMS-S) είναι ένα ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς, του οποίου η σύντομη μορφή περιλαμβάνει 30 προτάσεις και αξιολογεί την αρνητική ψυχολογική διάθεση.¹⁴ Κάθε πρόταση περιλαμβάνει ένα επίθετο, όπως νευρικός, θυμωμένος κ.λπ., και οι συμμετέχοντες απαντούν κατά πόσο το κάθε επίθετο ανταποκρίνεται στο πώς αισθάνονται το τελευταίο εξάμηνο. Οι ερωτώμενοι απαντούν βάσει μιας κλίμακας πέντε διαβαθμίσεων, από το «0 – καθόλου» έως το 4 – πάρα πολύ». Σύμφωνα με τους Carver et al,¹⁵ από το άθροισμα των προτάσεων προκύπτει η κλίμακα μέτρησης της αρνητικής ψυχολογικής διάθεσης με βαθμολογία που κυμαίνεται από 0–120. Όσο πιο υψηλή είναι η βαθμολογία τόσο περισσότερο αρνητική είναι η ψυχολογική διάθεση.

Από την κλίμακα γονεϊκού άγχους (Parenting Stress Index-Short Form, PSI-SF) χρησιμοποιήθηκε η υποκλίμακα δυσλειτουργικής

αλληλεπίδρασης γονέα-παιδιού (Parent-Child Dysfunctional Interaction). Η συγκεκριμένη υποκλίμακα, των 15 ερωτήσεων, εκτιμά το αίσθημα ικανοποίησης που έχουν οι γονείς από τη σχέση με το παιδί τους σε πεντάβαθμη κλίμακα Likert (1=Διαφωνώ πολύ έως 5=Συμφωνώ πολύ). Μια υψηλή βαθμολογία υποδηλώνει ότι οι γονείς είναι απογοητευμένοι από το παιδί τους, αισθάνονται απόρριψη και αποξένωση.¹⁶

Ερωτηματολόγιο δυνατοτήτων και δυσκολιών (ΕΔΔ) (Strengths and Difficulties Questionnaire, SDQ-Hel): Πρόκειται για ένα ερωτηματολόγιο το οποίο χορηγείται σε γονείς, σε εκπαιδευτικούς και σε παιδιά. Αξιολογεί τις δυνατότητες και τις δυσκολίες των παιδιών για το διάστημα των τελευταίων 6 μηνών.¹⁷ Το ερωτηματολόγιο έχει πέντε υποκλίμακες: συναισθηματικά συμπτώματα (π.χ. «Συχνά είναι δυστυχισμένος(η), αποκαρδιωμένος(η) ή κλαίει»), προβλήματα διαγωγής (π.χ. «Κλέβει από το σπίτι, το σχολείο ή αλλού», υπερκινητικότητα/διάσπαση προσοχής (π.χ. «Η προσοχή του(της) διασπάται εύκολα, δυσκολεύεται να συγκεντρωθεί»), προβλήματα στις σχέσεις με τους συνομηλίκους (π.χ. «Τα άλλα παιδιά τον(την) έχουν στο μάτι ή τον(την) κοροϊδεύουν, τον(την) φοβερίζουν, τον(την) κτυπούν») και θετικές κοινωνικές συμπεριφορές (π.χ. «Λαμβάνει υπ' όψιν τα συναισθήματα των άλλων»). Οι τέσσερις πρώτες από αυτές συνυπολογίζονται και αποτελούν την κλίμακα δυσκολιών. Συνολικά, το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 25 προτάσεις, οι οποίες αξιολογούνται σε τριβάθμη κλίμακα από το «ισχύει σίγουρα» μέχρι το «δεν ισχύει καθόλου». ¹⁷ Οι συμμετέχοντες(ουσες) είχαν τη δυνατότητα να το συμπληρώσουν για ένα παιδί τους.¹

Στατιστική ανάλυση

Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων διενεργήθηκε με τη χρήση του λογισμικού προγράμματος Statistical Package for Social Sciences (SPSS). Αρχικά, διερευνήθηκαν οι μέσοι όροι των κλιμάκων και στη συνέχεια η συσχέτιση της συνάφειας μεταξύ των κλιμάκων και των δημογραφικών δεδομένων. Τέλος, πραγματοποιήθηκε ανάλυση πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης προκειμένου να προσδιοριστεί ο τρόπος με τον οποίο οι μεταβλητές σχετίζονται μεταξύ τους.

Πίνακας 2. Συντελεστές συνάφειας ανάμεσα στις κύριες μεταβλητές της έρευνας.

	1	2	3	4	5	6	7	8
Κλίμακα εκτίμησης της ψυχολογικής διάθεσης								
Ερωτηματολόγιο δυνατοτήτων και δυσκολιών	.228							
Υποκλίμακα δυσλειτουργικής αλληλεπίδρασης γονέα-παιδιού	.352**	.306**						
Επίπεδο εκπαίδευσης	-0,034	-0,084	-0,072					
Φύλο	.103	-0,017	-0,142*	-0,122*				
Ηλικία	.025	.070	.154*	-0,043	-0,090			
Αριθμός παιδιών	.142*	.036	.125*	-0,003	-0,007	.154*		
Κλίμακα φόβου για την COVID-19	.289**	.149*	.141*	.049	.096	.086	-0,49	.119

*p<0,05, **p<0,01 (διπλής κατεύθυνσης)

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Περιγραφική ανάλυση

Στον πίνακα 1 παρουσιάζονται οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις των απαντήσεων των συμμετεχόντων(ουσών) στις κλίμακες POMS-S, SDQ-Hel, PSI-SF, FCV-19S. Σε μέτρια προς υψηλά επίπεδα κυμάνθηκε η αρνητική ψυχολογική διάθεση των συμμετεχόντων (POMS-S). Σε μέτρια επίπεδα βρέθηκε, επίσης, ο φόβος για την COVID-19. Οι συμμετέχοντες εξέφρασαν χαμηλά επίπεδα δυσλειτουργικής αλληλεπίδρασης με τα παιδιά τους, καθώς και μέτρια προς χαμηλά επίπεδα δυσκολιών συμπεριφοράς και προσαρμογής των παιδιών.

Συσχετίσεις

Στον πίνακα 2 παρουσιάζονται οι συνάφειες μεταξύ των κλιμάκων και των δημογραφικών στοιχείων. Η ανάλυση ανέδειξε την ύπαρξη στατιστικά θετικής συσχέτισης μεταξύ

Πίνακας 1. Μέσοι όροι, τυπικές αποκλίσεις, μέγιστες και ελάχιστες τιμές των απαντήσεων των μαθητών στις κλίμακες της παρούσας έρευνας (n=278).

	Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση	Μέγιστο	Ελάχιστο
Κλίμακα εκτίμησης της ψυχολογικής διάθεσης	7 3,12	17,80	121	31
Ερωτηματολόγιο δυνατοτήτων και δυσκολιών	10,34	2,86	22	6
Υποκλίμακα δυσλειτουργικής αλληλεπίδρασης γονέα-παιδιού	22,32	6,66	45	13
Κλίμακα φόβου για την COVID-19	16	5,35	32	7

των κλιμάκων POMS και PSI-SF, καθώς και SDQ-Hel (Parent Form) και PSI-SF. Κατά συνέπεια, φάνηκε ότι υπήρχε αλληλεπίδραση μεταξύ της αρνητικής ψυχολογικής διάθεσης των συμμετεχόντων και της δυσλειτουργικής αλληλεπίδρασης γονέα-παιδιού, καθώς και μεταξύ των δυσκολιών συμπεριφοράς και προσαρμογής των παιδιών (των συμμετεχόντων) και της δυσλειτουργικής αλληλεπίδρασης γονέα-παιδιού.

Η ανάλυση των δεδομένων έδειξε επίσης την ύπαρξη σημαντικής συσχέτισης μεταξύ του αριθμού παιδιών των συμμετεχόντων και της κλίμακας POMS, καθώς και της κλίμακας PSI-SF. Επομένως, ο μεγαλύτερος αριθμός παιδιών στο σπίτι σχετιζόταν με την αρνητική ψυχολογική διάθεση των συμμετεχόντων αλλά και με τη δυσλειτουργική αλληλεπίδραση γονέα-παιδιού. Σημαντική συσχέτιση βρέθηκε επίσης μεταξύ του φόβου για την COVID-19 και της αρνητικής ψυχολογικής διάθεσης των συμμετεχόντων, των δυσκολιών συμπεριφοράς και προσαρμογής των παιδιών (των συμμετεχόντων) και της δυσλειτουργικής αλληλεπίδρασης γονέα-παιδιού. Τέλος, υπήρξε συσχέτιση μεταξύ της ηλικίας των συμμετεχόντων και της δυσλειτουργικής αλληλεπίδρασης γονέα-παιδιού, καθώς και αρνητική συσχέτιση μεταξύ του φύλου των συμμετεχόντων και της δυσλειτουργικής αλληλεπίδρασης γονέα-παιδιού, εύρημα που σημαίνει ότι οι άνδρες συμμετέχοντες επέδειξαν εντονότερη δυσλειτουργική αλληλεπίδραση με τα παιδιά τους.

Ανάλυση παλινδρόμησης

Στη συνέχεια και προκειμένου να εξεταστεί η επίδραση της αρνητικής ψυχολογικής διάθεσης των συμμετεχόντων, του φόβου για την COVID-19, του αριθμού των παιδιών, των δυσκολιών συμπεριφοράς και προσαρμογής των παιδιών, του φύλου και της ηλικίας στη δυσλειτουργική αλληλεπίδραση γονέα-παιδιού πραγματοποιήθηκε ανάλυση πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης (πίν. 3). Τα αποτελέσματα έδειξαν

ότι το μοντέλο ήταν στατιστικά σημαντικό ($[F(7,257)]=12,02$, $p<0,001$) με $R^2=0,24$. Από το μοντέλο φάνηκε ότι η αρνητική ψυχολογική διάθεση των συμμετεχόντων, το φύλο, ο αριθμός παιδιών και οι δυσκολίες συμπεριφοράς και προσαρμογής αυτών συνιστούν προβλεπτικές μεταβλητές της δυσλειτουργικής αλληλεπίδρασης γονέα-παιδιού (πίν. 3).

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Πρόσφατα ερευνητικά δεδομένα δείχνουν ότι κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 οι γονείς που ανέφεραν υψηλότερα επίπεδα stress ενδιαφέρθηκαν λιγότερο για τη συναισθηματική κατάσταση των παιδιών τους, έδωσαν λιγότερη προσοχή σε αυτά και γενικά διέθεσαν λιγότερο χρόνο με το παιδί(ιά) παρά το γεγονός ότι παρέμεναν στο σπίτι πολύ περισσότερες ώρες. Το γεγονός αυτό οδήγησε, με τη σειρά του, στη δυσκολία προσαρμογής των παιδιών στις νέες συνθήκες και στην εμφάνιση μεγαλύτερων συναισθηματικών και συμπεριφορικών προβλημάτων. Τα δεδομένα αυτά είχαν ισχυρότερη επίδραση για τις οικογένειες χαμηλότερων εισοδημάτων, τονίζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τον προστατευτικό ρόλο της γονικής έγνοιας.¹ Η παρούσα μελέτη διερεύνησε τους παράγοντες πρόβλεψης της δυσλειτουργικής αλληλεπίδρασης γονέα-παιδιού κατά την περίοδο της πανδημίας COVID-19. Πιο συγκεκριμένα, εξετάστηκε ο αντίκτυπος προσωπικών, οικογενειακών και συναισθηματικών παραγόντων στην αλληλεπίδραση γονέα-παιδιού. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η αρνητική συναισθηματική διάθεση, οι δυσκολίες συμπεριφοράς και προσαρμογής των παιδιών, το ανδρικό φύλο και ο αριθμός παιδιών των συμμετεχόντων συνδέονταν στατιστικώς σημαντικά με τη δυσλειτουργική αλληλεπίδραση γονέα-παιδιού. Κατά συνέπεια, η αρνητική συναισθηματική διάθεση των συμμετεχόντων πατέρων κυρίως, ενδεχομένως και λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών της πανδημίας, ο αριθμός των

Πίνακας 3. Γραμμική παλινδρόμηση με εξαρτημένη μεταβλητή τη δυσλειτουργική αλληλεπίδραση γονέα-παιδιού.

Προβλεπτική μεταβλητή	B	SE B	β	t	p
Κλίμακα εκτίμησης της ψυχολογικής διάθεσης	.123	.022	.328	5.61	.000
Κλίμακα φόβου για την COVID-19	.059	.072	.047	.816	.415
Εκπαιδευτικό επίπεδο	—	.341	—	—	.251
	.392		.063	1.151	
Φύλο	—	.909	—	—	.002
	2.881		.176	3.170	
Ηλικία	.828	.537	.086	1.541	.125
Αριθμός παιδιών	1.271	.459	.155	2.769	.006
Ερωτηματολόγιο δυνατοτήτων και δυσκολιών	.477	.131	.205	3.634	.000

παιδιών στην οικογένεια, αλλά και οι δυσκολίες συμπεριφοράς και προσαρμογής των παιδιών είναι πιθανόν να επηρεάζουν αρνητικά την αντίληψή τους για τη σχέση με τα παιδιά τους. Οι γονείς που εμπλέκονται στην καθημερινή ζωή των παιδιών τους, δηλαδή εκείνοι που ρωτούν το παιδί πώς αισθάνεται, μοιράζονται διασκεδαστικές στιγμές και δραστηριότητες, είναι πιθανόν να ενθαρρύνουν περισσότερο την ανθεκτικότητα των παιδιών σε μια τόσο δυσάρεστη κατάσταση. Αυτές οι δραστηριότητες βοηθούν το παιδί να αντιλαμβάνεται τον γονέα ως μια ασφαλή βάση συναισθηματικής υποστήριξης.¹⁹ Η γονική έγνοια και η ενεργός συμμετοχή στην καθημερινότητα του παιδιού φαίνεται να αποτελούν μια προστατευτική δικλείδα για την ένταση των αρνητικών συναισθημάτων των παιδιών.¹⁸

Συνολικά, τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας εμπλουτίζουν τα υπάρχοντα ερευνητικά δεδομένα, τα οποία τονίζουν την επίδραση των περιορισμών της καραντίνας λόγω της COVID-19 στη συναισθηματική ευημερία των ενηλίκων και κατ'επέκταση στα παιδιά τους.⁹ Οι συνέπειες της ποιοτικής αλληλεπίδρασης γονέα-παιδιού είναι χρήσιμο να τονιστούν, ιδιαίτερα τη συγκεκριμένη περίοδο της

πανδημίας και ειδικότερα προς τους πατέρες, ώστε να μην επηρεαστεί αρνητικά η υποστηρικτική τους παρουσία. Επί πλέον, η παρούσα έρευνα υποστηρίζει την αναγκαιότητα παρεμβάσεων στο οικογενειακό περιβάλλον προκειμένου να αποφευχθούν οι συνέπειες ιδιαίτερα αντίξων συνθηκών. Τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας βασίζονται σε αναφορές των γονέων και παρά το γεγονός ότι αυτό αποτελεί κοινή πρακτική σε μελέτες που αφορούν και σε παιδιά,^{1,7,9} θα ήταν πολύ χρήσιμη και η συμμετοχή των ίδιων των παιδιών σε παρόμοιες έρευνες. Η απουσία διαχρονικών δεδομένων δεν επέτρεψε την εφαρμογή εναλλακτικών ερμηνευτικών μοντέλων. Τέλος, τα δεδομένα συλλέχθηκαν με μια διαδικτυακή έρευνα, γεγονός που αυτόματα απέκλεισε τη συμμετοχή γονέων οι οποίοι δεν είχαν πρόσβαση στα κοινωνικά μέσα και στη σύνδεση στο διαδίκτυο. Ωστόσο, παρ'όλους τους περιορισμούς η μελέτη αυτή παρείχε σαφείς ενδείξεις για τις προκλήσεις που μπορεί να αντιμετωπίζουν οι οικογένειες ειδικά τη συγκεκριμένη περίοδο της πανδημίας, η οποία, όπως δείχνουν ήδη τα ερευνητικά δεδομένα, πιθανόν να επηρεάσει σημαντικά την ψυχική υγεία των ανθρώπων.⁹

ABSTRACT

Consequences of the parental emotional burden during the COVID-19 pandemic

I. GRIGOROPOULOS,¹ M. TEKELIDOU²

¹Department of Early Childhood Education and Care, International Hellenic University, Thessaloniki,

²Postgraduate Programme Studies "Management and Organization of Educational Units", Department of Organization Management, Marketing and Tourism, International Hellenic University, Thessaloniki, Greece

Archives of Hellenic Medicine 2021, 38(5):651–656

OBJECTIVE To examine the emotional burden of parents during the COVID-19 pandemic, and its consequences. **METHOD** The research sample consisted of 278 parents of school-age children (4–18 years). Of the participants in the survey, 62 (22.3%) were fathers and 216 (77.7%) were mothers. The data collection took place from 1–15 September 2020, using the following tools, completed by the parents: The Fear of Covid-19 Scale (FCV-19S), the Profile of Mood States-Short (POMS-S) and the Greek version of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ-Hel), a demographic questionnaire. **RESULTS** The results showed that negative emotional mood, behavioral and adjustment difficulties of the children, male gender and the number of children in the family of the participants were statistically significantly associated with dysfunctional parent-child interaction. **CONCLUSIONS** This study provides evidence of the challenges that families may face, especially during the COVID-19 pandemic.

Key words: Children, Emotional burden, Pandemic, Parents

Βιβλιογραφία

1. SPINELLI M, LIONETTI F, PASTORE M, FASOLO M. Parents' stress and children's psychological problems in families facing the COVID-19 outbreak in Italy. *Front Psychol* 2020, 11:1713
2. SKAPINAKIS P, BELLOS S, OIKONOMOU A, DIMITRIADIS G, GKIKAS P, PER-

DIKARI E ET AL. Depression and its relationship with coping strategies and illness perceptions during the COVID-19 lockdown in Greece: A cross-sectional survey of the population. *Depress Res Treat* 2020, 2020:3158954

3. PEISCH V, DALE C, PARENT J, BURT K. Parent socialization of coping and child emotion regulation abilities: A longitudinal examination. *Fam Process* 2020, 59:1722–1736
 4. MIKOLAJCZAK M, ROSKAM I. A theoretical and clinical framework for parental burnout: The balance between risks and resources (BR²). *Front Psychol* 2018, 9:886
 5. DALTON L, RAPA E, STEIN A. Protecting the psychological health of children through effective communication about COVID-19. *Lancet Child Adolesc Health* 2020, 4:346–347
 6. FERNANDES DV, CANAVARRO MC, MOREIRA H. The mediating role of parenting stress in the relationship between anxious and depressive symptomatology, mothers' perception of infant temperament, and mindful parenting during the postpartum period. *Mindfulness* 2020, 12:275–290
 7. LIU JJ, BAO Y, HUANG X, SHI J, LU L. Mental health considerations for children quarantined because of COVID-19. *Lancet Child Adolesc Health* 2020, 4:347–349
 8. JIAO WY, WANG LN, LIU J, FANG SF, JIAO FY, PETTOELLO-MANTOVANI M ET AL. Behavioral and emotional disorders in children during the COVID-19 epidemic. *J Pediatr* 2020, 221:264–266.e1
 9. BROOKS SK, WEBSTER RK, SMITH LE, WOODLAND L, WESSELY S, GREENBERG N ET AL. The psychological impact of quarantine and how to reduce it: Rapid review of the evidence. *Lancet* 2020, 395:912–920
 10. BARIOLA E, HUGHES EK, GULLONE E. Relationships between parent and child emotion regulation strategy use: A brief report. *J Child Fam Stud* 2012, 21:443–448
 11. AHORSU DK, LIN CY, IMANIV, SAFFARI M, GRIFFITHS MD, PAKPOUR AH. The Fear of COVID-19 Scale: Development and initial validation. *Int J Ment Health Addict* 2020, 1-9; doi: 10.1007/s11469-020-00270-8
 12. DICORCIA JA, SRAVISH AV, TRONICK E. The everyday stress resilience hypothesis: Unfolding resilience from a perspective of everyday stress and coping. In: Laviola G, Macrì S (eds) *Adaptive and maladaptive aspects of developmental stress. Current topics in neurotoxicity*. Springer Science & Business Media, New York, 2013:67–93
 13. TSIPROPOULOU V, NIKOPOULOU VA, HOLEVA V, NASIKA Z, DIAKOGIANNIS I, SAKKA S ET AL. Psychometric properties of the Greek version of FCV-19S. *Int J Ment Health Addict* 2020, 1-10; doi: 10.1007/s11469-020-00319-8
 14. ΡΟΥΣΣΗ Π. Μετάφραση στα Ελληνικά του profile of mood state και του cope. Στο: Σταλίκας Α, Τριλίβα Σ, Ρούσση Π (Επιμ.) *Τα ψυχομετρικά εργαλεία στην Ελλάδα*. Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2002:88
 15. CARVER CS, POZO C, HARRIS SD, NORIEGA V, SCHEIER MF, ROBINSON DS ET AL. How coping mediates the effect of optimism on distress: a study of women with early stage breast cancer. *J Pers Soc Psychol* 1993, 65:375–390
 16. ΛΕΖΕ Ε. Κλινική γενετική εκτίμηση και αναπτυξιολογική εξέταση των παιδιών που γεννιούνται με προεμφυτευτική γενετική διάγνωση: Αξιολόγηση του γονεϊκού άγχους. Διδακτορική Διατριβή. Εργαστήριο Ιατρικής Γενετικής, Τομέας Υγείας Μητέρας και Παιδιού, Σχολή Επιστημών Υγείας, Τμήμα Ιατρικής, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα, 2013. Διαθέσιμο στο: <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/hedi/41208>
 17. ΜΠΙΜΠΟΥ-ΝΑΚΟΥ Ι, ΚΙΟΣΕΟΓΛΟΥ Γ, ΣΤΟΓΙΑΝΝΙΔΟΥ Α. Δυνατότητες και δυσκολίες παιδιών σχολικής ηλικίας στο οικογενειακό και στο σχολικό περιβάλλον. *Ψυχολογία* 2001, 8:506–525
 18. BLANDON AY, CALKINS SD, KEANE SP, O'BRIEN M. Individual differences in trajectories of emotion regulation processes: The effects of maternal depressive symptomatology and children's physiological regulation. *Dev Psychol* 2008, 44:1110–1123
 19. MESMAN J, MINTERT, ANGGED A, CISSÉ IAH, SALALI GD, MIGLIANO AB. Universality without uniformity: A culturally inclusive approach to sensitive responsiveness in infant caregiving. *Child Dev* 2018, 89:837–850
- Corresponding author:*
- I. Grigoropoulos, International Hellenic University, 574 00 Sindos, Greece
e-mail: griraklis@gmail.com